





دانشکده حقوق

پایان نامه دوره کارشناسی ارشد حقوق جزا و جرم‌شناسی

عنوان:

پیشگیری از بزه‌دیدگی از منظر آیات قرآن

استاد راهنما:

جناب آقای دکتر محمدعلی حاجی‌ده‌آبادی

استاد مشاور:

جناب آقای دکتر عادل ساریخانی

نگارنده:

ریحانه بهار لویی

تابستان ۱۳۹۲

تقدیم

محضر منور ولی نعمت باکرامت و بزرگواری
«اخذ الرضا (ع)، حضرت فاطمه معصومه سلام الله علیها»

تقدیر و شکر

از عمق جان، از یگانه‌ی مهربان، «خداوند قادر متعال» که پیوسته هم‌اوست یاور بندگان؛ «تأمی فرزند بخوان و بزرگان» به خصوص مفسر ارجمند «حجت الاسلام والمسلمین محسن قزازی» که آثار و برکات وجودی‌شان مرا در این اثر ناچیز بهره‌مند ساخت؛ استاد راهنمای گرانمایه، «جناب آقای دکتر محمد علی حاجی ده‌آبادی» که با بردباری، رهنمودهای عالمانه‌ی خویش را به من ارزانی داشتند؛ رئیس محترم دانشکده‌ی حقوق، «جناب آقای دکتر عادل ساریخانی» که در سمت استاد مشاور، با لطف و دقت نظر یاریم نمودند؛ مدیر ارجمند گروه حقوق جزا و جرم‌شناسی، «جناب آقای دکتر ابوالفتح خالقی» که نظارت شکلی این اثر را عهده‌دار شدند، استاد محترم «جناب آقای احسان یآوری» که با وجود مشغله کاری، زحمت داوری این پایان نامه را تقبل فرمودند. و «خانواده‌ی عزیزم: پدر و مادر، فرزندان، برادر و خواهران مهربانم» که در مدت تحقیق و تدوین این پایان‌نامه، همچون همیشه، با صبر و دعای خویش، حامی و مشوقم بودند، صمیمانه سپاسگزارم و امیدوارم حقی را که بر ذمه‌ام بوده و هست، اگر یارای ادایش نیست، دست کم اندک می‌پردازم و از یاد نبرم.

چکیده

بزه‌دیدگی یک پدیده است و مانند دیگر پدیده‌ها، عوامل مختلفی زمینه‌ساز بروز و علت وقوع آن می‌گردند. شناخت زمینه‌های مؤثر بر این رخداد ضروری به نظر می‌رسد، زیرا تنها با شناسایی این زمینه‌هاست که می‌توان به ایجاد یک سلسله برنامه‌های پیشگیرانه مبادرت نمود. قرآن کریم و به‌طور کلی سیاست جنایی اسلام ساز و کارهای مؤثری را به منظور پیشگیری از بزه‌دیدگی ارائه داده است. هدف از تحقیق حاضر بررسی و شناخت مهم‌ترین زمینه‌های مؤثر بر بزه‌دیدگی یعنی عوامل مربوط به ساختار نظام اقتصادی و اجتماعی (چون فقر، بیکاری و ...)، عوامل فردی (خصوصیات زیستی و روانی و رفتاری) و همچنین عوامل موقعیتی (از جمله فرصت‌های ارتکاب جرم) با عنایت ویژه به آیات قرآن کریم در این رابطه می‌باشد که به دنبال آن به ارائه‌ی تدابیری به صورت عام (مثل ارتقای سطح آگاهی افراد) پرداخته می‌شود. تحلیل و توصیف آیات قرآن گویای این امر است که در کنار تدابیر فوق راهبردهایی پیشگیرانه با تمرکز بر بزه‌دیدگان آسیب‌پذیر (هم‌چون منع سالمندآزاری) و همچنین بزه‌دیدگی‌های خاص (از جمله احتیاط در انجام معاملات به منظور پیشگیری از بزه‌دیدگی مالی) نیز بیان شده است. به نظر می‌رسد آموزه‌های دینی بیشتر بر نحوه‌ی عملکرد اشخاص در ایمن ساختن خود یا اموالشان در جهت کاهش موقعیت‌های مجرمانه و درنهایت پیشگیری از بزه‌دیدگی تأکید دارند. باید متذکر شد که تحلیل آیات بشماره‌ی از قرآن امکان ارائه‌ی راهکارهایی در جهت پیشگیری از وقوع بزه‌دیدگی را به دست می‌دهد؛ پایان‌نامه‌ی پیش رو به بررسی چندی از این آیات از این منظر پرداخته است.

واژگان کلیدی: پیشگیری، بزه‌دیدگی، تدابیر عام، تدابیر خاص، آیات قرآن.

فهرست مطالب

مقدمه	۱
الف) بیان مسئله	۱
ب) پرسشهای تحقیق	۲
ج) فرضیههای تحقیق	۲
د) ضرورت انجام تحقیق	۲
ه) اهداف تحقیق	۳
و) پیشینه تحقیق	۳
ز) جنبه جدید و نوآور بودن طرح	۳
ح) روش تحقیق	۴
ی) سامانه تحقیق	۴

فصل اول: کلیات

مبحث اول: مفاهیم	۷
گفتار اول: بزه دیده و انواع آن	۷
الف: بزه دیده	۷
۱. مفهوم لغوی	۷
۲. مفهوم اصطلاحی	۸
۱-۲. مفهوم بزه دیده از دیدگاه جرمشناسان	۸
۲-۲. مفهوم بزه دیده در اسناد بین المللی	۸
۳-۲. تعریف بزه دیده در قوانین ایران	۹

- ب: بزه دیده در متون اسلامی ۹
۱. بزه دیدگی جسمی ۱۰
۲. بزه دیدگی جنسی ۱۱
۳. بزه دیدگی مالی ۱۲
۴. بزه دیدگی عاطفی و حیثیتی ۱۲
- ج: انواع بزه دیده ۱۲
۱. انواع بزه دیده براساس میزان تأثیرگذاری در وقوع بزه ۱۲
۲. انواع بزه دیده براساس میزان و نوع آسیب پذیری ۱۳
- ۱-۲. زنان ۱۴
- ۲-۲. کودکان ۱۴
- ۳-۲. سالمندان ۱۶
- ۴-۲. ناتوانان ۱۶
- ۵-۲. اقلیت ها ۱۷
۳. انواع بزه دیده براساس سطوح تأثیرپذیری ۱۸
- ۱-۳. بزه دیده مستقیم ۱۹
- ۲-۳. بزه دیده غیرمستقیم ۱۹
- گفتار دوم: بزه دیدگی و گونه های آن ۲۰
- الف: مفهوم بزه دیدگی ۲۰
۱. مفهوم عام ۲۰
۲. مفهوم خاص ۲۱
- ب: گونه های بزه دیدگی ۲۱
۱. براساس ابعاد بزه دیدگی ۲۱
- ۱-۱. بزه دیدگی مادی ۲۲
- ۱-۱-۱. بزه دیدگی جسمی ۲۲

- ۲۲-۱-۱. بزه دیدگی جنسی..... ۲۲
- ۲۲-۱-۳. بزه دیدگی مالی..... ۲۲
- ۲۳-۱-۴. بزه دیدگی روانی..... ۲۳
- ۲۳-۱-۲. بزه دیدگی معنوی (بزه دیدگی عاطفی و حیثیتی)..... ۲۳
- ۲۴-۲. بزه دیدگی برحسب تعداد..... ۲۴
- ۲۴-۱-۲. بزه دیدگی نخستین..... ۲۴
- ۲۵-۲-۲. بزه دیدگی دوباره یا مجدد..... ۲۵
- ۲۵-۲-۳. بزه دیدگی مکرر..... ۲۵
- ۲۵-۳. برحسب نوع بزه دیدگی..... ۲۵
- ۲۶-۱-۳. بزه دیدگی فردی..... ۲۶
- ۲۶-۲-۳. بزه دیدگی گروهی..... ۲۶
- ۲۶-گفتار سوم: بزه دیده شناسی و رویکردهای آن..... ۲۶
- ۲۶-الف: تعریف بزه دیده شناسی..... ۲۶
- ۲۶-۱. بزه دیده شناسی عمومی..... ۲۶
- ۲۷-۲. بزه دیده شناسی کیفی..... ۲۷
- ۲۷-ب: رویکردهای ناظر بر بزه‌دیده‌شناسی..... ۲۷
- ۲۷-۱. رویکرد علمی..... ۲۷
- ۲۸-۲. رویکرد حمایتی..... ۲۸
- ۲۸-۳. رویکردهای بزه دیده شناسی در متون اسلامی..... ۲۸
- ۲۸-۱-۳. رویکرد علمی در متون اسلامی..... ۲۸
- ۲۹-۲-۳. رویکرد حمایتی در متون اسلامی..... ۲۹
- ۳۰-گفتار چهارم: پیشگیری از بزه دیدگی، گونه‌ها و مبانی آن..... ۳۰
- ۳۰-الف: پیشگیری از بزه دیدگی..... ۳۰
- ۳۰-۱. مفهوم لغوی..... ۳۰

۲. مفهوم اصطلاحی	۳۱
ب: گونه های پیشگیری از بزه دیدگی	۳۱
۱. پیشگیری براساس معیار سن	۳۱
۲. پیشگیری منفعل و فعال	۳۲
۳. پیشگیری عام و خاص	۳۲
۴. پیشگیری براساس سطوح مداخله	۳۲
۵. پیشگیری کنشی و واکنشی	۳۳
۱-۵. پیشگیری کنشی	۳۳
۱-۱-۵. پیشگیری وضعی	۳۳
۲-۱-۵. پیشگیری اجتماعی	۳۵
۲-۵. پیشگیری واکنشی	۳۷
ج: مبانی پیشگیری از بزه دیدگی براساس آموزه های اسلامی	۳۷
۱. مبنای عقلی	۳۷
۲. مبنای ارزشی	۳۸
۳. مبنای انسانی	۳۸
۴. مبنای فقهی	۳۹
مبحث دوم: علل و عوامل بزه دیدگی از دید قرآن و جرم شناسی	۴۲
گفتار اول: تبیین علل بزه دیدگی برپایه ی عوامل بزه دیده شناختی	۴۲
الف: تبیین علل بزه دیدگی برپایه ی عوامل فردی	۴۲
۱. عوامل زیستی	۴۳
۱-۱. معیار سن	۴۳
۲-۱. جنسیت	۴۵
۳-۱. ناتوانی جسمی و ذهنی	۴۶
۲. عوامل روان شناختی و رفتاری	۴۶

- ۴۶..... ۱-۲. اختلالات شخصیتی و بیماری های روانی
- ۴۷..... ۲-۲. صفات نامطلوب
- ۵۰..... ۳-۲. رفتارهای خطرزا
- ۵۲..... ب: تبیین علل بزه دیدگی برپایه عوامل مربوط به محیط اجتماعی
- ۵۲..... ۱. محیط اجتماعی عمومی
- ۵۳..... ۱-۱. عوامل نامساعد اجتماعی
- ۵۳..... ۲-۱. عوامل نامساعد فرهنگی
- ۵۵..... ۳-۱. عوامل نامساعد اقتصادی
- ۵۶..... ۴-۱. عوامل نامساعد سیاسی
- ۵۷..... ۲. محیط اجتماعی شخصی
- ۵۷..... ۱-۲. خانواده‌ی نابسامان
- ۵۸..... ۱-۱-۲. کثرت جمعیت خانواده و وضعیت نامطلوب اقتصادی آن
- ۶۰..... ۲-۱-۲. ناهنجاری روانی و رفتاری زوجین یا والدین
- ۶۲..... ۳-۱-۲. وضعیت نامطلوب خانواده از نظر فرهنگی
- ۶۳..... ۴-۱-۲. ناهنجاری عاطفی خانواده
- ۶۴..... ۲-۲. محیط زندگی نامناسب
- ۶۴..... ۳-۲. شغل و یا محیط شغلی نامطلوب
- ۶۵..... ج: تبیین علل بزه دیدگی برپایه ی عوامل موقعیتی
- ۶۵..... ۱. موقعیت های زمانی
- ۶۷..... ۲. موقعیت های مکانی
- ۶۸..... گفتار دوم: تبیین علل بزه دیدگی برپایه ی نظریات جرم شناختی
- ۶۸..... الف: نظریه شتاب دهندگی
- ۶۹..... ب: نظریه های انتخاب عقلانی
- ۷۰..... ۱. نظریه شیوه زندگی

۲. نظریه فعالیت های روزمره ۷۱

فصل دوم: تدابیر عام پیشگیری از بزه‌دیدگی از منظر آیات قرآن

مبحث اول: سیاست‌های فرهنگی قرآن در جهت پیشگیری از بزه‌دیدگی ۷۵

گفتار اول: تقویت ارزش‌های اخلاقی فرد و جامعه ۷۵

الف: اصلاح صفات و رفتارهای ناپسند ۷۶

۱. میانه‌روی در ظن و گمان به دیگران ۷۶

۲. منع برچسب زنی به دیگران ۸۵

۳. مدیریت و کنترل خشم ۹۳

۳-۱. توصیه به حلم ۹۶

۳-۲. ارتباط نیکو با دیگران ۹۹

۳-۳. توصیه به بخشش و نقش آن در پیشگیری از بزه‌دیدگی مکرر ۱۰۳

ب: احساس مسئولیت در مقابل سرنوشت یکدیگر ۱۰۴

۱. تشریح برادری مؤمنان ۱۰۵

۲. امر به معروف و نهی از منکر ۱۰۷

۳. لزوم وفای به عهد ۱۱۰

گفتار دوم: ارتقای سطح آگاهی و اطلاعات افراد ۱۱۳

الف: اطلاع رسانی و آموزش افراد در معرض بزه دیدگی ۱۱۳

ب: فراگیری تخصصی کار و حرفه ۱۱۵

گفتار سوم: ایجاد فرهنگ ظلم ستیزی و ستم ناپذیری ۱۱۶

مبحث دوم: نقش اجرای سیاست‌های اقتصادی اسلام در پیشگیری از بزه دیدگی ۱۲۱

گفتار اول: تأکید بر فعالیت اقتصادی مشروع ۱۲۱

گفتار دوم: تحریم زراندوزی و احتکار ۱۲۴

گفتار سوم: توزیع عادلانه ثروت در جامعه	۱۲۵
الف: موارد مصرف انفال و درآمدهای عمومی	۱۲۸
۱. انفال	۱۲۸
۲. درآمدهای عمومی (مالیات‌های حکومت اسلامی)	۱۲۹
۱-۲. زکات	۱۲۹
۲-۲. خمس	۱۳۱
ب: تشویق به انفاق مازاد درآمد	۱۳۳
مبحث سوم: راهبردهای احتیاطی اسلام در جهت پیشگیری از بزه‌دیدگی	۱۳۶
گفتار اول: تقیه	۱۳۶
گفتار دوم: توریه	۱۳۸
گفتار سوم: مشورت در تصمیمات مهم	۱۴۰
گفتار چهارم: ضرورت تحقیق در خبر غیر موثق	۱۴۳

فصل سوم: تدابیر خاص پیشگیری از بزه‌دیدگی از منظر آیات قرآن

مبحث اول: پیشگیری از بزه‌دیدگی از منظر قرآن با نظر به بزه‌دیدگی‌های خاص	۱۴۸
گفتار اول: پیشگیری از بزه دیدگی مالی	۱۴۹
الف: پیشگیری احتیاط محور از بزه دیدگی مالی	۱۴۹
۱. رعایت احتیاط در انجام معاملات	۱۴۹
۲. گرفتن شاهد هنگام وصیت	۱۵۲
۳. سپردن اموال به اشخاص شایسته	۱۵۳
۴. لزوم مراقبت از اموال	۱۵۵
ب: بهره‌گیری قانونی و مشروع از اموال	۱۵۶
۱. احترام به اموال دیگران	۱۵۶

۲. ذمّ کم فروشی ۱۵۸
- گفتار دوم: پیشگیری از بزه‌دیدگی جسمی ۱۶۱
- الف: پیشگیری از بزه‌دیدگی جسمی عمدی ۱۶۱
- ب: پیشگیری از بزه‌دیدگی جسمی غیر عمدی ۱۶۷
- گفتار سوم: پیشگیری از بزه‌دیدگی عاطفی و حیثیتی ۱۶۸
- الف: پیشگیری از بزه‌دیدگی ناشی از جرم توهین ۱۶۸
۱. احترام به مقدسات دینی دیگران ۱۶۹
۲. دقت در انتخاب و کاربرد واژه‌ها و نام‌ها ۱۷۱
- ب: حفظ حرمت منازل ۱۷۳
- مبحث دوم: پیشگیری از بزه‌دیدگی از منظر قرآن با نظر به بزه‌دیدگان خاص ۱۷۶
- گفتار اول: پیشگیری از بزه‌دیدگی اقلیت‌ها ۱۷۶
- الف: پیشگیری از بزه‌دیدگی اقلیت‌های قومی، نژادی، زبانی ۱۷۶
- ب: پیشگیری از بزه‌دیدگی اقلیت‌های دینی ۱۷۸
- گفتار دوم: پیشگیری از بزه‌دیدگی زنان ۱۸۱
- الف: تدابیر تحریک‌زدا ۱۸۲
۱. پوشش ظاهری مناسب ۱۸۳
۲. وقار و عفاف در گفتار ۱۸۵
۳. پوشاندن زیورآلات ۱۸۶
- ب: حمایت از زنان در مقابل همسر آزاری ۱۸۷
۱. پیشگیری اولیه از بزه‌دیدگی همسران ۱۸۸
۲. پیشگیری ثانویه از بزه‌دیدگی همسران ۱۹۱
۳. پیشگیری ثالث از بزه‌دیدگی همسران ۱۹۲
- گفتار سوم: پیشگیری از بزه‌دیدگی اطفال از منظر آیات قرآن ۱۹۳
- الف: حمایت از اطفال مستعد بزه‌دیدگی ۱۹۴

۱. حفاظت و حمایت از ایتام ۱۹۴
- ۱-۱. حفظ و مراقبت از اموال ایتام ۱۹۴
- ۲-۲. حمایت مادی و معنوی از ایتام ۱۹۶
- ۱-۲-۲. حمایت معنوی ۱۹۶
- ۲-۲-۲. حمایت مادی ۱۹۷
۲. نگرش مثبت به فرزند دختر ۱۹۸
- ب: منع کودک‌آزاری ۲۰۱
- گفتار چهارم: پیشگیری از بزه دیدگی سالمندان از منظر آیات قرآن ۲۰۴
- فهرست منابع ۲۱۵

مقدمه

الف) بیان مسئله

از جمله سیاست‌های اتخاذی جهت کاهش وقوع جرم، توجه به بزه‌دیده است؛ زیرا در برخی موارد بزه‌دیده با رفتار، تحریکات و نحوه زندگی خویش در بروز جرم علیه خود مؤثر می‌باشد. بنابراین با تغییر شرایط یا رفتار فرد می‌توان از بروز بزه‌دیدگی و در نتیجه از وقوع جرم پیشگیری به عمل آورد. تلاش‌های بزه‌دیده‌شناسی و تجزیه و تحلیل نقش بزه‌دیده در فرآیند مجرمانه همه در راستای کشف تدابیری است که پیشگیری از بزه‌دیدگی، کاهش موارد آن و از میان بردن آثار و نتایج جرم بر زندگی بزه‌دیده را دنبال می‌کنند.

لازمه‌ی زندگی در جامعه‌ای که براساس ارزش‌های اسلامی بنا شده است، توجه به آیات قرآن به عنوان اولین و مهم‌ترین منبع هدایت انسانی، در همه‌ی شئون زندگی می‌باشد. لذا با در نظر گرفتن نقش محوری قرآن و با توجه به موضوع مورد بحث می‌بایست راهکارها و بسترسازی‌های مناسب قرآن به منظور پیشگیری از بزه‌دیدگی افراد جامعه مورد بررسی قرار گیرند.

آنچه در وهله نخست در خصوص مقابله با هر پدیده‌ای ضروری به نظر می‌رسد، شناخت ماهیت آن می‌باشد؛ زیرا اگر بتوان از چیستی و چرایی وقوع پدیده‌ای آگاه شد، چگونگی مبارزه کارآمد با آن به مراتب بهتر یافت می‌شود. آموزه‌های اسلام با تأکید بر علل و عواملی که از توانایی مستعدسازی اشخاص در بزه‌دیدگی برخوردار بوده و اشخاص را در معرض بزه‌دیدگی قرار می‌دهند، اصلاح و برطرف کردن این علل را از مهم‌ترین اموری می‌دانند که می‌بایست مورد اهتمام حکومت اسلامی و تک تک افراد جامعه‌ی اسلامی قرار گیرد.

این تحقیق درصدد یافتن تدابیر مطرح شده در آموزه‌های اسلام و در رأس آن آیات ملکوتی قرآن کریم به منظور پیشگیری از وقوع این رخداد می‌باشد. در نتیجه مسئله تحقیق با عنوان « شفاف سازی ماهیت بزه‌دیدگی، علل و عوامل آن و راهکارهای پیشگیرانه در آیات قرآن » تبیین می‌گردد.

(ب) پرسش‌های تحقیق

- ۱- مهم‌ترین علل بزه‌دیدگی از نظر قرآن کدامند؟
- ۲- عمده‌ترین راهکارهای ارائه شده در قرآن جهت پیشگیری از بزه‌دیدگی کدامند؟

(ج) فرضیه‌های تحقیق

- ۱- با بررسی آیات قرآن کریم درمی‌یابیم علل و عوامل فردی نظیر سن که افراد را در مقابل جرم آسیب‌پذیر می‌کند، عوامل اجتماعی چون فرهنگ‌های بزه‌دیدزا یا مشکلات اقتصادی و همچنین عواملی که فرصت ارتکاب جرم را فراهم می‌نماید، مثل بی‌احتیاطی در امور مالی، از مهم‌ترین عواملی به شمار می‌روند که نقش مهمی در وقوع بزه‌دیدگی اشخاص ایفا می‌کنند.
- ۲- تقویت ارزش‌های اخلاقی، آموزش و اطلاع‌رسانی به افراد جامعه و توصیه به افراد در معرض بزه‌دیدگی جهت کنترل و بهبود شرایط و رفتارهای خطرزا، از جمله تدابیر مطروحه در قرآن می‌باشد. قرآن در کنار تدابیر موقعیت‌مدار با سفارشات مبنی بر بهبود نظام خانوادگی، فرهنگی و اقتصادی تدابیر اجتماعی را هم مدنظر قرار داده است.

(د) ضرورت انجام تحقیق

علی‌رغم اسلامی بودن جامعه ما، عدم انجام تحقیقات کافی برای استفاده از مبانی دینی به خصوص قرآن کریم در جرم‌شناسی، مقایسه آن با معیارهای پیش‌بینی شده در این علم و ارائه راهکارهایی مؤثر جهت عملی کردن این یافته‌ها در جامعه، به چشم می‌خورد و همین مسئله ضرورت و اهمیت انجام تحقیقاتی را می‌رساند، که یاری‌رسان ما برای استفاده از علوم دینی در علم حقوق بخصوص در شاخه جرم‌شناسی باشد.

ه) اهداف تحقیق

ارائه تدابیر مؤثر مطروحه در آیات قرآن در جهت پیشگیری از بزه‌دیدگی و درنهایت معطوف کردن توجه محققان و سیاست‌گذاران به منابع غنی اسلامی بخصوص قرآن کریم به منظور کاربست آن‌ها در علم جرم‌شناسی.

و) پیشینه تحقیق

کتاب‌ها و پایان‌نامه‌هایی در ارتباط با پیشگیری از جرم و بزهکاری در قرآن نگاشته شده است. کتاب «پیشگیری از جرم در قرآن کریم» نوشته جعفر رشادتی یکی از این آثار می‌باشد. این کتاب براساس فرهنگ و مفاهیم قرآنی پیشگیری وضعی و اجتماعی از بزهکاری را در آیات قرآن مورد بررسی قرار داده است. رساله دکترای قدرت‌الله خسروشاهی با عنوان «پیشگیری از جرم در آموزه‌های قرآنی» نیز به بحث سیاست کیفری اسلام در رابطه با پیشگیری از بزهکاری پرداخته است. اما در زمینه پیشگیری از بزه‌دیدگی در قرآن نگارنده مقاله‌ای تحت عنوان «بزه‌دیدگی‌شناسی پیشگیرانه با نگاه به سیاست جنایی اسلام» یافته که به کوشش محمود میرخلیلی نگاشته شده است. بررسی علل مربوط به بزه‌دیدگی زنان نیز در کتاب «سیاست جنایی اسلام در برخورد با بزهکاری و بزه‌دیدگی زنان» به همت علی‌اشرف طهماسبی به رشته تحریر درآمده است. با این حال تحقیق حاضر سعی دارد به طور خاص به بررسی موضوع پیشگیری از بزه‌دیدگی در آیات قرآن و روایات مربوطه بپردازد. از این‌رو کاری نو بوده که درصدد است از یافته‌های اخیر بهره‌ی لازم را ببرد.

ز) جنبه جدید و نوآور بودن طرح

پیشگیری از بزه‌دیدگی از منظر قرآن موضوعی است که به طور خاص نگاه قرآن به مقوله‌ی بزه‌دیدگی و پیشگیری از آن را دنبال می‌کند. هر چند پیشگیری از بزه‌دیدگی در آموزه‌های اسلام (به طور عام) مورد کاوش قرار گرفته است. تحلیل این مهم از منظر قرآن کاری نو و جدید است.

ح) روش تحقیق

در این پژوهش، در حدّ امکانات و اقتضائات، اطلاعات مختلف مرتبط با تحقیق، به روش کتابخانه‌ای و در قالب فیش‌های مطالعاتی جمع‌آوری و دسته‌بندی شده و بر اساس آن‌ها، متون جرم‌شناسی به خصوص مباحث پیرامون مسئله‌ی بزه‌دیدگی و پیشگیری از آن و کتاب‌های تفسیر قرآن و روایات منقول در کتب روایی و مرتبط با تحقیق، تشریح و تحلیل و در صورت امکان مقایسه شده است.

ی) سامانه تحقیق

مباحث در سه فصل با عناوین «کلیات»، «تدابیر عام پیشگیری از بزه‌دیدگی از منظر آیات قرآن» و «تدابیر خاص پیشگیری از بزه‌دیدگی از منظر آیات قرآن» ارائه می‌گردد. در فصل اول کلیات، در دو مبحث مطرح شده است: مبحث اول مفاهیم و تعاریف بنیادین این پژوهش را در چهار گفتار تبیین می‌کند. در مبحث دوم علل و عوامل بزه‌دیدگی از دید قرآن و جرم‌شناسی مطرح شده است. فصل دوم طی سه مبحث سیاست‌های اسلام را که حول محور فرهنگ و اقتصاد می‌چرخند و همچنین راهبردهای احتیاط مدار اسلام و در رأس آن قرن کریم را به منظور پیشگیری از گونه‌های مختلف بزه‌دیدگی را بررسی می‌کند. فصل پایانی در مبحث اول به بررسی تدابیری که مختص بزه‌دیدگی‌های خاص است می‌پردازد. مبحث دوم نیز تدابیر قرآن را به منظور حفاظت از بزه‌دیدگان آسیب‌پذیر و پیشگیری از بزه‌دیدگی آن‌ها بیان می‌دارد.

فصل اول

کلیات

چندین سال بعد از پیدایش علم جرم شناسی، در راستای پیشگیری از وقوع بزه، مسئله ای که توجه جرم شناسان را به خود مشغول کرد، بزه دیده و نقش او در وقوع بزه بود؛ همین امر نیز منشأ پیدایش دانش بزه دیده شناسی گردید و از آن پس برای تبیین عوامل بزه زا، علاوه بر علل مربوط به بزهکاری، عوامل بزه دیده زا^۱ و در کنار آن پیشگیری از بزه دیدگی توجه متولیان امر کاهش بزه را به خود جلب نمود.

از آن جا که تبیین دقیق و مناسب مسئله پیشگیری از بزه دیدگی منوط به تشریح مفهوم بزه دیده، بزه دیدگی و واژگان مرتبط و بویژه بررسی علل بزه دیدگی است، بنابراین در این فصل به بیان کلیات در قالب ذکر مفاهیم، نظریات ناظر بر بزه دیدگی و مبانی پیشگیری از بزه دیدگی، بالخصوص مبانی آن در سیاست جنایی اسلام^۲ و تبیین عوامل بزه دیدگی در علم بزه دیده شناسی و در کنار آن بررسی این عوامل از منظر آیات قرآن می پردازیم.

1. victimogenic

۲. سیاست جنایی به مجموعه اقدامات کیفری اطلاق می شود که اسلام برای ایجاد عدالت کیفری و تضمین حقوق مادی و معنوی افراد جامعه و جلوگیری از ظلم اتخاذ کرده است. به تعبیر دیگر، سیاست جنایی اسلام، عبارت است از راه کارهای کلی که اسلام برای اجرای قوانین کیفری و عملی شدن آن در نظر گرفته است؛ مانند دستگاه قضایی و مجموعه های وابسته به آن، بیت المال، عاقله و امور حسبه. (عباس کعبی، **جزوه «درس قضا»**، قم: مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی، ۸۷، ۱۳۸۶)، ص ۲۰.)